

**Topografie pahorků Quirinalu a Caelia v antice (popř. i v pozdější době) -
základní charakteristika, významné stavby apod.**

Gabriela Janečková

LJMgrB40 Exkurze do Říma, podzim 2015

pahorek Quirinal

Pahorek Quirinal, který je nejsevernější z tradičních „Sedmi pahorků Říma“ se nachází ve středu města a v průběhu staletí prošel mnoha terénními úpravami, které změnil jeho tvar i výšku. Dnes se nejvyšší bod nachází v místě královských zahrad a dosahuje výšky asi 60 mn.m.¹ Quirinalis byl oddělen od vedlejšího pahorku Viminálu propadlinou v místech, kde dnes prochází ulice Via Nazionale.² Na severu a severo-západě se svažoval do Martova pole a do údolí, kde se během pozdní republiky nacházely tzv. Horti Sallustiani, zahrady dějepisce Sallustia, který zbohatl jako prokonzul Afriky.³

Quirinal byl původně pahorek, který tvořily dnes jen stěží rozpoznatelné čtyři kopce: nejjihnější *Latiaris* (dnes v okolí náměstí Magnanapoli a okolí Sta Catarina di Sienna), dále za ním *Mucialis* (dnes sousedství zahrady Colonnů a kostela S. Silvestre), *Salutaris* (náměstí před královským palácem) a nejsevernější *Quirinalis* (dnes v zahradách královského paláce), který dal v pozdějších dobách název celému území.⁴

Na tomto pahorku se usídlilo předřímské obyvatelstvo Sabinů, založilo zde archaické hradiště a postavilo oltář k počtě jejich boha Quirina.⁵ Chrám, který zde později vznikl, byl několikrát poškozen, poté znova obnoven a v 16. stol. byly na jeho místě založeny zahrady letního papežského sídla - Quirinálského paláce. V roce 1870 se do paláce nastěhoval král Victor Emanuel II. a od té doby budova sloužila jako sídlo hlav italského státu.⁶

Za chrámem Quirina se v antice nacházela svatyně Jova, Junony a Minervy, údajně starší než ta, která se nachází na Kapitoliu. Pod severním svahem měla svatyně Flora a v jejím okolí stál chrám a současně hrobka rodu Fláviů, který nechal vystavět císař Domicián. Další sakrální stavbou byl kolosální Serapidův chrám, který se nacházel na západní straně kopce a jehož schody vedly směrem k Martovu poli.

---

¹ Údaj podle PLATNER, Samuel Ball. *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London: Oxford University Press, 1929, p. 437. Jiný zdroj uvádí jako nejvyšší místo křižovatku Via delle Quattro Fontane. Viz *Romasegreta.it: Quirinale* [online]. ©2014 [cit. 18.6.2013]. Dostupné z: <<http://www.romasegreta.it/trevi/quirinale.html>>.

² Vycházím z údajů podle PLATNER 1929, s. 437.

³ Zahrady se staly oblíbeným místem císařů, například Aureliana. R. 410 za Alarichova vpádu byly vážně poškozeny. Více viz BRTNICKÝ, Ladislav. *Topografie starověkého Říma*. Praha: Čes. akademie, 1925, s. 380.

⁴ Z údajů na *Romasegreta.it: Quirinale* [online].

⁵ O počátcích v souvislosti se vznikem Říma více viz BURIAN, Jan. *Řím: světla a stíny antického velkoměsta*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1970, s. 15.

⁶ HIBBERT, Christopher. *Řím: životopis města*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s.208, s. 401.

Důležitou veřejnou stavbou na pahorku byly Konstantinovy lázně, z kterých se do dnešních dnů až na sochařskou výzdobu nic dalšího nezachovalo. Jezdecké sousoší z Konstantinových lázní je dnes umístěno v centru Quirinálského náměstí.⁷ Tímto náměstím procházela dále v antice hlavní ulice semita Alta, která vedla po hřbetě pahorku směrem ke Kollinské bráně. Blízko ní se nacházelo osudné místo pro vestálky, které zde byly za živa pohřbívány, pokud porušily slib čistoty.⁸

Za Augustovy doby, spadal Quirinál do 6. regionu, který byl později nazván podle hlavní ulice Alta Semita.⁹ Zejména v pozdní době císařské se místo stalo jedním z hlavních sídel pro bohaté občany a byly zde nalezeny zbytky rozsáhlých domů. Zajímavým je například dům rodiny Nummiů, pod nímž byla nalezena podzemní svatyně perského boha Mithry s nástěnnou malbou samotného boha zabíjejícího býka.¹⁰

pahorek Caelius

Caelius je nejjižnějším z východních pahorků a od Esquilinu jej dělí ulice, vycházející od symbolu města - Kolosea. Název pahorku je tradicí připisován osobě Caelia Vibenny, který dopomohl šestému etruskému králi Serviovi Tulliovi k obsazení tohoto místa. Do dnešních dob se nám však dochoval záznam o dalším pojmenování pahorku jako mons Querquetulanus, které bylo odvozeno od stejnojmenné brány Serviových hradeb a poukazovalo na kult starých božstev na tomto místě uctívaných. Kromě nich byl na těchto místech uctíván Iuppiter Caelius a svatyni zde měla například bohyně dea Carna, starající se o zdraví vnitřních orgánů.¹¹

V římských dobách byl pahorek rozdělen na tři části – **Coelius** (kde se nyní nachází bazilika SS. Giovanni e Paolo, **Coeliolus** (vršek kopce, kde se nachází kostel SS. Quattro Coronati

---

⁷ V době středověku se podle Dioscurů s koňmi začal používat pro pojmenování pahorku název Monte Cavallo. BRTNICKÝ 1925, s. 377.

⁸ BRTNICKÝ 1925, s. 378-379.

⁹ Viz *Romasegreta.it: Celio [online]*. ©2015 [cit. 11.4.2013]. Dostupné z: <<http://www.romasegreta.it/rioni/celio.html>>.

¹⁰ BRTNICKÝ 1925, s. 387.

¹¹ Více viz BRTNICKÝ 1925, s. 421-422.

a **Sucusu** (která se nachází mezi Coeliem a Coeliolem), které dohromady tvořily Coelimontium.¹²

Celý hřeben kopce protínala jedna hlavní ulice - via Caelimontana. Tato třída byla následována čtyřmi akvadukty, které pahorkem procházely (Appia, Marcia, Iulia, Claudia). První tři byly podzemní, poslední byl vystavěn na mohutných obloucích. Jednalo se o Neronův akvadukt, který přiváděl vodu do Domus Aurea.¹³ Kvůli jeho výstavbě nechal Nero zbořit Klaudiův chrám, postavený vdovou po Klaudiovi Agrippinou. Vespasianus jej znova obnovil

a části jeho zdí jsou dodnes patrné v zahradě kostela Ss. Giovanni e Paolo.

Caelius byl hustě obydlen už v období republiky a máme doklady o domě Ti. Claudia Centumala, jehož vlastník byl donucen stavbu zbořit, protože dům byl tak vysoký, že bránil výhledu augurů.¹⁴

Zatímco na svazích směrem k Esquilinu a Koloseu se nacházely nájemní domy o více patrech (insulae), vrchol kopce se stal v císařských dobách oblíbeným místem sídel bohatých občanů, kteří svými zahradami obsadili značnou část jeho území. Zde se nacházela například vila Domicie Lucilly Minor, kde se narodil Marcus Aurelius.¹⁵ Z dalších významných osobností, které zde žili, jmenujme jeho syna Commoda, ve ville Casali pak bydlel řečník Aurelius Symmachus. Stopy starověkého domu, který Septimius Severus daroval konzulovi Lateránovi, můžeme nalézt v hloubce 7-13 m pod dnešním kostelem S. Giovanni Laterano.

Dalšími zajímavými stavbami, které se na Caeliu nacházely, byly například školy paedagogicum a caput Africae sloužící k výchově otroků, kteří působili u císařského dvora, nebo dvoje kasárna¹⁶, díky jejichž přítomnosti se nedaleko ve 2. okrese nacházely nevěstince. Antické základy z doby Neronovy se vyskytují také ve stavbě kruhovitého kostela S. Stefano rotondo, kde dříve zřejmě stávalo antické tržiště kruhového půdorysu zvané macellum.

---

¹² Romasegreta.it: Celio [online].

¹³ Romasegreta.it: Celio [online].

¹⁴ PLATNER 1929, s. 89.

¹⁵ Romasegreta.it: Celio [online].

¹⁶ Castra V. cohors vigilum a Castra peregrina sloužící pro vojáky z provincií, kteří se ocitli v Římě kvůli poselství.

V blízkosti flaviovského amfiteátru, nejvýznamnější stavby této čtvrti, byly na severním svahu pahorku vystavěny budovy pro gladiátorské účely. Nacházelo se zde například místo pro mrtvoly zabitých – spoliarium, gladiátorská škola, zbrojnice nebo dílna na čištění zbraní.

Pahorek byl během středověku a renesance opuštěn, pravděpodobně protože starověká via Celimontana přestala sloužit jako důležitá spojnice mezi částmi města, a poté si zachovával venkovský ráz až do 19. stol.¹⁷

---

¹⁷ *Romasegreta.it: Celio* [online].

Bibliografie

BRTNICKÝ, Ladislav. *Topografie starověkého Říma*. Praha: Čes. akademie, 1925, viii, 484 s.

BURIAN, Jan. *Řím: světla a stíny antického velkoměsta*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1970, 285 s.

HIBBERT, Christopher. *Řím: životopis města*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 469 s.

PLATNER, Samuel Ball. *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London: Oxford University Press, 1929.

Internetové zdroje

Romasegreta.it: Celio [online]. ©2015 [cit. 11.4.2013]. Dostupné z:

< <http://www.romasegreta.it/rioni/celio.html> >.

Romasegreta.it: Quirinale [online]. ©2014 [cit. 18.6.2013]. Dostupné z:

< <http://www.romasegreta.it/trevi/quirinale.html> >.